

TESPAM

PETROL FİYATLARI NASIL BELİRLENİR?

Küresel Piyasalar ve Petrol Fiyatları Analiz Ekibi

HAZIRLAYANLAR:
BEYTULLAH YAKIN, ESRA GÖZTAŞ, FATİH MARANGOZ, FURKAN GÜVEN,
İLAYDA KENAR, KEMAL ARSLAN, OĞUZHAN KINAY

06.10.2020

İçindekiler

1. GİRİŞ	2
2. DÜNYA PETROL SEKTÖRÜNÜN GÖRÜNÜMÜ	3
2.1 PETROL REZERVLERİ VE ÜRETİMİ.....	3
2.2 PETROL TÜKETİMİ.....	6
3. PETROL ARZ TALEP DENGESİ	7
4. EKONOMİK TRENDLER.....	8
5. KISA VADELİ RİSKLER.....	10
6. BLACK OIL MARKET	11
7. SONUÇ	12
8. KAYNAKÇA	13

1. GİRİŞ

Ekonomik üretim faktörleri 4 tanedir. Bunlar Doğal Kaynaklar, Emek, Sermaye ve Girişimdir. Doğal Kaynaklar grubu içerisinde alt grup olan petrol, gaz ve kömür yenilenemez doğal kaynaklar olarak isimlendirilir. Bu kaynaklardan başta enerji olmak üzere farklı yan ürünlerde üretilir.

- Petrol ve oluşumu

Petrol, petrol ya da yer yağı, hidrokarbonlardan oluşan, sudan yoğun kıvamda, koyu renkli, arıtılmamış, kendisine özgü kokusu olan, yer altından çıkarılmış doğal yanıcı mineral yağ. Latince petro (taş) ve oleum (yağ) kelimelerinden oluşan petrol kelimesi taşıyağı anlamına gelmektedir. Çoğunlukla hafif petroller (yüksek graviteli) açık kahve, sarı veya yeşil renkli, ağır (düşük graviteli) petroller ise, koyu kahve veya siyah renklidir. Yüksek graviteli petrolün rafinajından çoğunlukla jet yakıtı, benzin, gazyağı ve motorin gibi hafif ve beyaz ürünler, düşük graviteli petrolün rafinajından ise, daha çok fueloil, kalorifer yakıtı ve asfalt gibi ağır ve siyah ürünler elde edilmektedir.

Petrol, denizlerdeki bitki ve hayvanların çürüdükten sonraki kalıntılarından oluşur. Petrol oluşumunun toplamda üç evresi vardır. İlk evre diyajenez (taşlaşma) evresidir. Bu evrede üstü kum ve silt ile kaplanmış organik kalıntılardaki protein, yağ ve karbonhidrat, bakteriler tarafından oksijensiz solunumla çürütülerek *hümitik ve fulvik asit* gibi organik maddelere dönüşür. Bu organik tabaka kalınlaşıp taşlaştıkça yoğun ısı ve basınç açığa çıkar. Çürüme sonucu ortaya çıkan yeni organik maddeler, bu ısı ve basınç ile kerojen adı verilen maddeye dönüşür. Kerojen, tortul kayalarda bulunan kahverengi, siyah tonlarında bir maddedir. Kerojen oluşumundan sonra, çökme ve birikmenin etkisiyle sıcaklık ve basınç artmaya devam eder. Kerojen bu yüksek basınç altında, 60°C'den yüksek sıcaklıklara ulaşıldığında kimyasal olarak parçalanmaya başlar. Bu evreye katajenez (parçalanma) evresi adı verilir. Bu aşamada söz konusu organik tabaka üzerine etkiyen sıcaklık 50 ila 150°C arasında değişirken, basınç da 1500 bar gibi değerlere ulaşabilir. Bu basınç değeri atmosfer basıncının yaklaşık 1480 katı kadardır! Tüm bu etkiler altında kerojenin parçalanmasıyla ortaya petrol ve doğal gaz çıkar. Son evre ise metajenezdir. Metajenez evresinde, yer kabuğu içinde oldukça ilerlemiş organik tabaka (artık petrol), magmanın etkisi altında daha da yüksek sıcaklık ve basınçlara maruz kalır. Metajenez evresinde, katajenez ile oluşan petrolden geriye metan gazı ve karbon kalıntısı kalır.

- Petrolün Sınıflandırılması

Dünyada üretilen petrolün sınıflandırmasında dikkate alınan en önemli faktörler; petrolün özgül ağırlığı, viskozitesi ve içerdiği kükürt miktarı gibi özelliklerdir. Ayrıca Amerikan Petrol Enstitüsü (API) tarafından çıkarılan ve özgül ağırlığa bağlı API Gravitesi tanımı, bütün dünyada petrolün sınıflandırılması için genel kabul görmüştür. Uluslararası bir birim olan gravite, 10 ile 48 arasında değişmektedir. Gravite, petrolün yoğunluğu anlamına gelmez. Yoğunlukla ters orantılıdır. Gravite büyüdükçe yoğunluk küçülmekte ve petrolün kalitesi yükselmektedir. Kolay üretilmesi, taşınması ve işlenmesi nedeniyle, günümüzde dünya petrol talebinin %90'ı hafif ve orta petrol ile karşılanmaktadır.

Ham petrolün üretim ve rafinerisinde önemli olan diğer bir faktör de, akmaya karşı direnç olarak tanımlanan viskozitedir. Düşük viskoziteli petrolerin üretimi, taşınması ve işlenmesi kolay ve ekonomik olduğundan dünya ticaretinde bu tür petroler tercih edilmektedir. Petrolün içerdiği kükürt yüzdesinin %0,5'in altında olması durumunda, petrol kükürtsüz olarak kabul edilmektedir. Az kükürtlü veya kükürtsüz ham petrolün fiyatı (kükürtsüzleştirme giderleri nedeniyle) kükürtlü olanlara göre daha yüksektir.

- Petrolün Ekonomideki Önemi

Ham petrol, en çok talep gören metallerden biridir. Dünya üzerinde en çok işlem gören iki petrol çeşidi Brent Ham Petrol ve West Toros Intermediate (WTI)'dir. Ham Petrol fiyatları, piyasanın değişken olduğunu ve likit yapısının yanı sıra petrolün küresel ekonomik faaliyet için bir ölçüt olduğunu yansıtmaktadır.

Petrol fiyatları ülkelerin ekonomik durumunu önemli düzeyde etkilemektedir. İstihdam, enflasyon, üretim düzeyi gibi birçok makro ekonomik gelişme artan petrol fiyatlarından olumsuz etkilenmektedir. Bu çalışmada genel başlıklarla, dünya ekonomisi için büyük önem arz eden ham petrolün fiyatlandırılmasında etkili olan faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

2. DÜNYA PETROL SEKTÖRÜNÜN GÖRÜNÜMÜ

2.1. Petrol Rezervleri ve Üretimi

Society of Petroleum Engineers (SPE), petrol rezervlerini yer altından çıkarma ihtimaline göre temelde üç kategoride ele almaktadır (SPE, 1997). Bunlar, çıkarma ihtimali %90 olan ispatlanmış rezervler (proved reserves); çıkarma ihtimali %50 olan mümkün rezervler (probable reserves) ve %10 gibi oldukça düşük çıkarma ihtimaline sahip olan ihtimal dâhilindeki rezervler (possible reserves)'dir.

Dünya ispatlanmış petrol rezervleri, Tablo 1'den de görüldüğü üzere 2019 yılının sonu itibarı ile yaklaşık 1.734 milyar varildir. Bu rezervlerin %70,1'i OPEC (Organization of the Petroleum Exporting Countries) üyesi ülkelerde, %15,0'ı OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) üyesi ülkelerde bulunmaktadır. Bölgesel olarak bakıldığında, Ortadoğu %48,1'lik payla en fazla rezerve sahip bölgedir. Venezuela, dünya toplam rezervlerinden aldığı %17,5'lik payla en fazla rezerve sahip ülkedir. Venezuela'yı sırasıyla Suudi Arabistan (%17,2), Kanada (%9,8), İran (%9,0), Irak (%8,4), Rusya (%6,2), Kuveyt (%5,9) ve Birleşik Arap Emirlikleri (%5,6) takip etmektedir. ABD ise rezervlerin %4,0'ına sahiptir (BP, 2020).

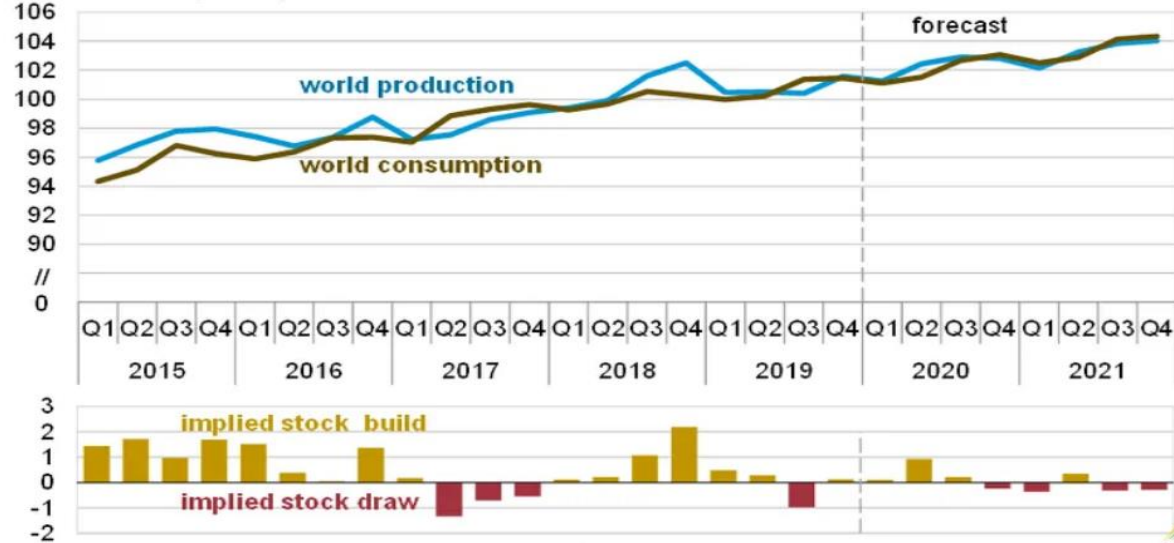
Tablo 1. Kanıtlanmış Toplam Rezervler (milyar varil)

BÖLGE ADI	1999	2009	2018	2019	2019 PAY (%)
Kuzey Amerika	232.8	217.8	245.5	244.4	14.1
Güney-Orta Amerika	95.9	233.3	324.7	324.1	18.7
Avrupa	20.7	14.0	14.6	14.4	0.8
Bağımsız Devletler Topluluğu	120.1	144.0	145.7	145.7	8.4
Orta Doğu	685.8	753.1	833.9	833.8	48.1
Afrika	84.7	123.0	125.7	125.7	7.2
Asya-Pasifik	37.0	46.6	46.0	45.7	2.6
Toplam Dünya	1277.1	1531.8	1735.9	1733.9	100

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2020

Grafik 1: Dünya Sıvı Yakıt Üretim ve Tüketim Grafiği

World liquid fuels production and consumption balance
million barrels per day

Source: Short-Term Energy Outlook, January 2020

Dünyanın petrol kaynakları, giderek artan tüketim ve rezervlere yenisinin eklenmemesi nedeniyle giderek azalıyor. BP Dünya Enerji Raporu 2017 verilerine göre 1 milyar 637 milyon varillik petrol rezervinin artan talep nedeniyle gelecek 50 ila 75 yıl içerisinde tükeneyeceği öngörülmüyor. Ancak Amerika Birleşik Devletleri Jeoloji Araştırmaları Kurumu'nun (USGS) tahminlerine göre dünyada halen 560 milyar varile varan keşfedilmemiş petrol rezervleri bulunuyor. Bu rezervlerin büyük bir kısmının Kuzey Kutbu'nda yer aldığı belirtilse de nasıl çıkartılacağına dair soru işaretleri henüz yanıt bulabilmiş değil. Gelişen teknolojiler, deniz sondajlığı, kaya petrolü gibi yeni veriler ışığında Amerikan Enerji Enformasyon Ajansı'nın tahminlerine göre petrolün 73 yıla varan ömrü kaldı.

Petrol üretiminin 2009-2019 yılları arasında bölgelere göre dağılımı Tablo 2'de yer almaktadır. Tablo 2'den görüldüğü üzere üretim miktarı yıllar itibari ile genel olarak bir artış göstermiştir. 2019 yılında günlük yaklaşık 95 milyon varile ulaşan dünya toplam petrol üretiminin %37,4'ü OPEC üyesi ülkeler tarafından, %29,8'i OECD üyesi ülkeler tarafından gerçekleştirilmiştir (BP, 2020). OPEC'in üretimdeki payının artması ve 2030 yılında %45'e ulaşması beklenmektedir (BP, 2012: 26). ABD, 2019 yılı itibariyle dünya petrol üretiminin %17,9'unu gerçekleştirerek en fazla petrol üreten ülke olmuştur. ABD'yi sırasıyla Suudi Arabistan (%12,4), Rusya (%12,1), Kanada (%5,9), Irak (%5,0), Birleşik Arap Emirlikleri (%4,2), Çin (%4,0), İran (%3,7), Kuveyt (%3,1), Brezilya (%3,0) takip etmektedir (BP, 2020).

ABD son 3 yıldır üst üste dünyanın en büyük petrol üreticisi olmaya devam ediyor. ABD, 2019 yılında dünyadaki petrolün %17'sini doğalgazın ise %23'ünü üretti. Ayrıca Kuzey Amerika'nın petrol üretimindeki sürekli artışı da dikkat çekiyor.

Tablo 2. Ham Petrol Üretimi (bin varil/gün)

BÖLGE ADI	2009	2013	2018	2019	2019 PAY (%)
Kuzey Amerika	13576	17101	22929	24614	25.9
Güney-Orta Amerika	7387	7397	6495	6174	6.5
Avrupa	4627	3420	3532	3413	3.6
Bağımsız Devletler Topluluğu	13141	13786	14524	14614	15.4
Orta Doğu	24866	28202	31848	30329	31.9
Afrika	9923	8607	8308	8399	8.8
Asya-Pasifik	8057	8281	7617	7650	8.0
Toplam Dünya	81578	86794	95254	95192	100

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2020

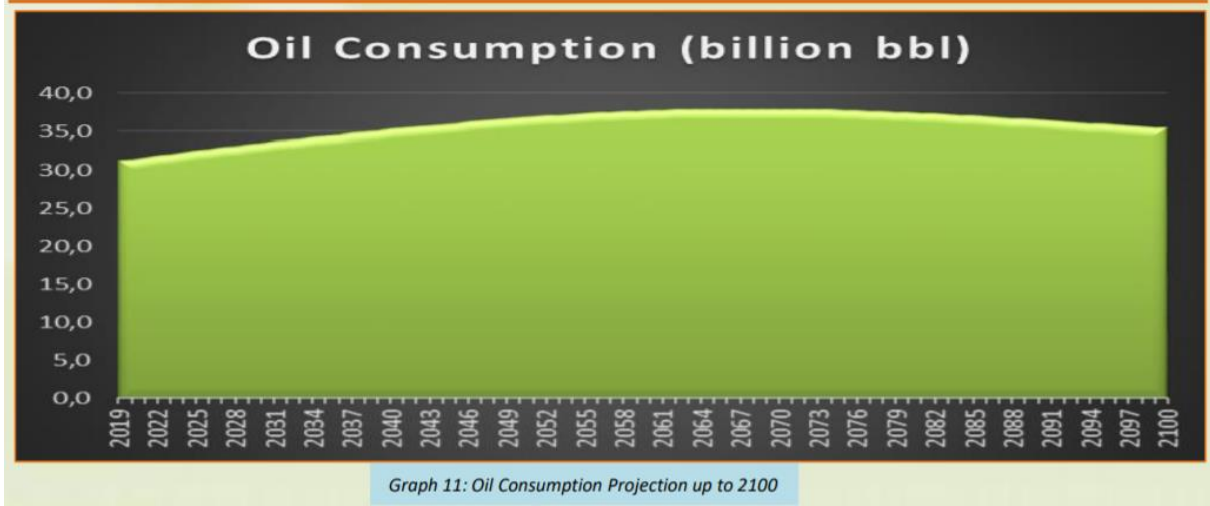
2.2. Petrol Tüketimi

Petrol tüketimi, yıllar itibariyle artan bir trend göstermektedir. Tablo 3'ten de görüldüğü üzere 2009 yılında yaklaşık 84 milyon varil olan günlük ham petrol tüketimi, 2019 yılında yaklaşık 98 milyon varile yükselmiştir. 2019 yılı petrol tüketiminin %46,6'sını OECD üyesi ülkeler tarafından gerçekleştirilmiştir. ABD %19,7'lik pay ile en fazla petrol tüketen ülke konumundadır. ABD'yi sırasıyla Çin (%14,3), Hindistan (%5,4), Suudi Arabistan (%3,9) ve Japonya (%3,9), Rusya (%3,4), Güney Kore (%2,8), Kanada (%2,4), Almanya (%2,3), İran (%2,1) takip etmektedir (BP, 2020). Petrol tüketimi, son yıllarda ciddi ekonomik büyüme rakamlarına ulaşan Asya ülkelerinde artış göstermekte; özellikle Çin ve Hindistan'ın tüketim artışı dikkat çekmektedir.

Tablo 3. Ham Petrol Tüketimi (bin varil/gün)

BÖLGE ADI	2009	2013	2018	2019	2019 PAY (%)
Kuzey Amerika	22235	22385	23692	23536	23.9
Güney-Orta Amerika	5519	6418	5946	5923	6.0
Avrupa	15561	14296	14936	14896	15.2
Bağımsız Devletler Topluluğu	3487	3914	4157	4227	4.3
Orta Doğu	7730	8868	9174	9416	9.6
Afrika	3322	3712	3986	4096	4.2
Asya-Pasifik	26228	30560	35457	36178	36.8
Toplam Dünya	84083	90152	97348	98272	100

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2020

Grafik 2: Petrol Tüketimi Grafiği

Kaynak: TESPAM World Energy Outlook

TESPAM, Dünya Enerji Görünümü 2100 Temel Durum Senaryosu raporuna göre; petrol tüketimi 2070'lere kadar azalan bir artış bir göstermeye devam edecek. 2070'lerden sonra toplam tüketimde bir düşüşün başlaması bekleniyor. Zirve zamanları hakkındaki son beklentiler genel anlamda Hindistan ve diğer düşük gelirli ülkelerin yüksek talepleri yüzündendir.

BP Dünya Enerjisi 2019 İstatistiksel İncelemesi 'ne göre, dünyadaki toplam kanıtlanmış petrol rezervi 1733 milyar varil. Senaryoya göre 2100'e kadar toplam talep 2946 milyar varil olacak. Bu talebin karşılanabilmesi için ek olarak 846 milyar varil rezerv gerekiyor. Petrol piyasası; kalkınma senaryoları, yeni geliştirme teknolojileri, olası alışılmadık ve keşfedilmemiş pek çok bölge göz önüne alındığında, bu miktardaki rezervler küresel piyasalara eklenebilecektir. (TESPAM World Energy Outlook)

3. PETROL ARZ TALEP DENGESİ

Küresel piyasalarda petrol fiyatlarının belirlenmesindeki önemli faktörlerden biri de petrolün arz ve talep dengesidir.

Petrolün genellikle talebi dünyadaki ekonomik gelişmelere ve aktivitelere sıkı sıkıya bağlıdır. Basit bir şekilde düşünüldüğünde ekonomik aktivite arttıkça petrolün talebi artar bu da petrol fiyatlarının yukarı hareketlenmesine sebep olur. Petrolün arzı da petrolü üreten ülkelerin üretim politikalarına göre şekillenir. Dünyadaki petrol arzında ABD ve dünyadaki

arzın yüzde elliden fazlasını karşılayan OPEC+ koalisyonu önemli rol oynar. Bu da OPEC+ ve ABD'nin fiyatlar üzerinde geniş bir etkiye sahip olmasını sağlar. Buna örnek olarak dünyada petrol bolluğu olduğunda OPEC + üretim kotalarını düşürür; daha az petrol olduğunda, istikrarlı üretim seviyelerini korumak için petrol fiyatlarını yükseltir.

Ülkelerin aktif sondaj kule sayıları fiyatları etkileyen bir diğer önemli unsurdur. 2019 da ABD'deki aktif sondaj kule sayısı 700 civarında iken talebin azalmasıyla yaşanan fiyatlardaki düşüşle 2020 mayıs ayından itibaren bu sayı 180'lere gerilemiştir. Haftalık olarak alınan aktif sondaj kule sayısı verileri kısa vadede fiyatlar üzerinde etkili olmaktadır. Bunlara ek olarak ülkeler ve şirketler petrol sektörüne yaptıkları yatırımlar sonucunda yeni rezerv keşifleri ve mevcut rezerv geliştirmeleri açıklayabilirler bu da petrol fiyatlarını uzun vadede etkilemektedir. Bu keşifler ilgili şirketler tarafından gelecekteki fiyat beklentilerine uygun olarak değerlendirilmektedir. Fiyatların şekillenmesinde önemli bir diğer ise ham petrol stoklarıdır. Ham petrol stokları petrol üretiminin ve tüketim dengesinin ne yönde olduğunu anlamamızı sağlamaktadır. Stoklarda yaşanan artış petrol arzının talepten fazla olduğunu sinyali verir ve piyasada yaşanan arz bolluğu fiyatları aşağı yönde etkilemektedir. Stoklardaki yaşanan iniş ve çıkışlar ülkelerin ve şirketlerin üretim politikalarını kısa vadede etkilemektedir.

4. EKONOMİK TRENDLER

Küresel petrol sektöründe arz güvenliği, satıcıların çeşitliliği, rafineri ve tüketiciler arasında genel kabul görmesi, standart kaliteye sahip olması ve piyasaya ulaşmasında lojistik sorunların bulunmaması gibi asgari şartlar taşıyan bazı petrol türlerinin fiyatları referans biçiminde kullanılır. Bu petrol türlerinin çeşitli etkenler sonucu oluşan temel fiyatları diğer petrol türlerinin fiyatlarının belirleyicisidir. Örneğin WTI, Brent küresel ölçekte fiyat belirleyici, kalite açısından kriter olarak kullanılmaktadır.

WTI (West Texas Intermediate) ABD'nin Oklahama eyaletindeki Cushing'de oluşan fiyatı göstermektedir. NYMEX'de (New York Mercantile Exchange) alım-satımı yapılan fiziki teslimatsız yüzlerce türev ürünün de referans noktasıdır, başta ABD olmak üzere Amerika kıtasında referans alınmaktadır.

Brent Kuzey Denizi'nde İngiltere'nin kuzey doğusunda yer alan ve adı çıkarıldığı beş ayrı tabakanın (Broom, Rannoch, Etieve, Ness, Tarbat) baş harflerinden oluşan bir ham petrol türüdür. Kuzey Denizi'nden çıkarılan yüksek kaliteli petrolün fiyatını oluşturan Brent, günümüzde Avrupa piyasasına satılan Orta Doğu ve Afrika menşeli petrolün referans fiyatı olarak kullanılmaktadır. Brent, ICE (Intercontinental Exchange Londra) ve NYMEX borsalarında işlem görmektedir.

Petrolün işlem gördüğü borsalar dünyanın farklı bölgelerinde yer almalarına karşın bunların birlikte hareket etmeleri nedeniyle küresel petrol piyasanın, dünya genelinde bütünlüklü bir

yapıda olduğu görülmektedir. Bölgesel bazda diğer petrolerin fiyatlandırılması ise genellikle bu referans fiyatlara eklenen veya çıkarılan gravitesi, kükürt oranı farkları ve arz-talep dengesi dikkate alınarak yapılmaktadır.

Ham petrol spot ve vadeli piyasada işlem görmektedir. Vadeli işlem sözleşmesi standartlaşmış kalitede spesifik bir emtiayı gelecekte belli bir zaman için satın almak ya da satmak içindir. Petrol üretici ve tüketicilerin dışında vadeli kontratlar yatırımcılar ve spekülörler tarafından da (fiyatlardaki değişiklikler kar yapma amacıyla) alınıp satılabilir. Bankalar, emtia ticareti danışmaları gibi fiziki petrol alım satımıyla ilgisi olmayanlar vadeli ve türev piyasalarına likidite sağlayabilirler.

En büyük yatırım pazarı olan hisse senetleri ve petrol de dahil emtia fiyatları ekonomik koşullardan etkilenip düşüp yükselme eğilimindedir. Enflasyon, işsizlik, milli gelir gibi makroekonomik trendler geliştiğinde ya da kötüleştiğinde, şirketlerin kazançları artıp azalmakta, emtiaya olan talep düşüp yükselmektedir. Son 10 senede ham petrolde hisse senetleriyle benzer risk/getiri hareketleri görülmüştür. Dolayısıyla risklerin yükseldiği dönemlerde ve sonra toparlanma dönemlerinde hisse senedi, ham petrol ve diğer emtia fiyatları aynı yöne hareket etme eğilimindedir.

Diğer yandan ekonomik koşullar iyileştiğinde veya kötüleştiğinde devlet tahvillerinin faiz oranları da yükselme veya düşme eğilimindedirler. Tahvil fiyatları ve faiz oranları zıt yönlerde hareket ettiğinden, ABD Hazine tahvil fiyatları ve ham petrol fiyatları da zıt yönlerde hareket etme eğiliminde olacaktır. Öte yandan ikinci en büyük yatırım piyasası olan tahviller her ne kadar getirileri daha düşük olsa da sıkça hisse senetlerinden daha az riskli görünür. Tahviller genellikle daha az dalgalıdır ve ana parayı kaybetme şansı daha düşüktür. Özellikle ABD Hazine bonoları genellikle risksiz bir yatırım olarak kabul edilir. Yatırımcılar, hisse senetleri ve emtialar gibi yüksek riskli varlıkların gelecekteki getirileri konusunda endişelendikçe, portföylerindeki tahvillere tahsisleri artırma eğilimindedirler.

Emtia borsaları oyuncularına vade sonunda fiziki teslimattan çok finansal uzlaşma imkânı sunması bu borsaları fiyat tahmin havuzu haline getirmiş ve borsadaki işlemlerin büyük bir kısmının gerçek alıcı veya satıcı (rafineri veya petrol üreticisi) olmayan kişiler arasında gerçekleşmesine olanak sağlamıştır. Vadeli piyasada talep fazlası olduğu durumlarda sözleşme satın alma, arz fazlası olduğu zamanlarda ise satma eğilimi vardır. Satın alınan her sözleşme vadeli piyasada petrol talebini artırdığından fiyatların sürekli artmasına neden olur ve vade sonunda fiziksel uzlaşma olmadığından işlem miktarı artırılarak piyasaya taze para girmiş olduğu algısı yaratılarak petrol talebinin artmış olduğu sonucu oluşturulur. Petrol türev piyasaları petrol fiyatları üzerinde arz-talep kanunlarına dayanmayan çeşitli spekülâtif hareketlerin yapılmasını kolaylaştırmıştır.

Petrol türev piyasalarında petrol sözleşmeleri üzerinden petrol fiyatlarına yönelik spekülâtif davranışların yanında, bazı kamu kurumları ve özel sermayeli yatırım bankaları tarafından çeşitli manipülâtif davranışlar da gerçekleştirilmektedir. Parasal manipülasyonlar genellikle rezerv para sahibi merkez bankalarca gerçekleştirilmektedir.

Petrol dolarla fiyatlanan bir emtia olduğundan ikisi arasında ters orantı vardır. Dolar diğer para birimlerine karşı değer kaybettiğinde başka para birimlerini kullanan yatırımcılar için petrol satın almak daha kolay olacağından talep, dolayısıyla fiyatlar artar. Diğer yandan doların değerindeki dalgalanmalar ülkelerin gelirlerini ve üretim kararlarını etkilemektedir. Ülke ekonomilerinin doların değerindeki değişiklikten etkilenmeleri, petrol maliyetlerinin milli gelirdeki payına, alternatif enerjilerin kullanım düzeyine vs. bağlıdır. Doların diğer para birimlerine karşı değer kaybetmesi (ve sonrasında petrol fiyatlarındaki artış) petrol ithalatçılarının elde ettiği gelirin azalmasına, petrol ithalatçısı ülkelere kıyasla petrole daha fazla bağımlı olmalarına sebep olmaktadır. Tam tersi petrol fiyatları düştüğünde petrolü ithal eden ülkeler için ucuz enerji ve dolayısıyla dış ticaret açığının düşmesi, petrol fiyatlarından kaynaklanan enflasyonun azalması demektir. Son olarak emtia yatırımları dolar değer kaybetmeye devam ederse paralarını yükselen enflasyondan korumak için ABD yatırımcılarına daha ilgi çekici görülebilir. Bu da talebi ve onu takiben fiyatları artırıcı bir etmendir.

Spot ve vadeli piyasalarda ticari ve finansal işlemler genellikle rezerv para olan (alış-veriş aracı olması, ölçme birimi olması, tasarruf aracı olması ve uzun vadeli borçlanma aracı olması) ABD doları üzerinden yapıldığı için ABD'nin uyguladığı para ve maliye politikaları dünya ekonomisi üzerinde belirleyici bir güce sahip olmaktadır. Buna göre, ABD merkez bankasının genişleyici para politikası ile kısa vadeli faiz oranlarını (FED FUNDS) indirmesi sonucunda ABD doları diğer ülke paraları karşısında değer yitirir. ABD dolarının değer yitirmesi sonucunda petrolün ve diğer emtiaların fiyat ve üretim miktarlarında değişiklikler meydana gelirken, bu durum ABD'nin ihracatını artırarak bu ülkenin milli gelirinin artmasını sağlayabilir.

Petrole dayalı finansal enstrümanların artması, petrolün yatırım aracı olarak kullanılmasını, fiyatlardaki değişimden kar elde etme amaçlı işlemlerin hacmini arttırmış ve dolayısıyla finansal piyasanın fiyatların belirlenmesindeki etkisi artmıştır. Döviz kuru, faiz oranları, ekonomik büyüme gibi etkenler petrol fiyatlarını yakından ilgilendirmektedir. Sonuç olarak petrol fiyatlarında arz ve talebin en büyük ve uzun vadeli etkiye sahip olduğu belirtile de ekonomik trendler fiyatları çeşitli yönlerden etkileyen büyük bir faktördür.

5. KISA VADELİ RİSKLER

Petrolün küresel enerji tüketiminden aldığı yüksek pay sebebi ile, petrol fiyatları, ülke ekonomilerini önemli ölçüde etkilemektedir. Petrol fiyatlarının ülke ekonomilerine doğrudan etkisinin büyüklüğü, genel olarak ülkelerin petrole olan bağımlılığına ve petrol gelirlerinin/ giderlerinin milli gelir içindeki payına bağlıdır. Kısa vadeli etkiyi başka bir kısa vadeli etki izlemekte, dolayısıyla kalıcı olmaktadır.

Kısa vadeli riskler arasında siyasi gerginlikler, terör, çevresel etkiler, doğal afetler, jeopolitik sebepler, spekülasyonlar, olağan dışı etmenler vb. gibi etkiler yer alır. Faktörler kısa dönemli olsa bile bazen uzun süre etkileyebilir.

Petrol üreten ülkelerdeki siyasi belirsizlikler, savaşlar ve terörist faaliyetler gibi jeopolitik sebepler, arz kesintisi beklentisine yol açarak spekülasyon hareketlerine zemin hazırlamakta ve petrol fiyatları üzerinde kısa ve orta vadede etkili olmaktadır. Petrol fiyatlarının spekülasyona açık hale gelmesinde, petrolün yatırım aracı olarak tanımlanması büyük rol oynamıştır. Spekülatörlerin kısa vadeli ve kâr amaçlı işlemleri, volatilitiyi artırmaktadır. Volatilitenin artması ise, öngörülebilirliği azaltır ve yatırım kararları üzerindeki olumsuz etki doğurur.

Korona virüs etkisiyle dünya genelinde petrol ihracatı ciddi azalma gösterdi. Petrolü ithal eden ülkeler azaldı. Çünkü korona virüs sebebiyle sanayilerini kapatmak durumunda kaldı.

Korona virüsün hayatı bir anda olumsuz etkilemesi petrol fiyatlarını ciddi şekilde düşürdü. COVID-19'un yanında dünya genelinde gelişen bazı olaylar petrol piyasasını uzun zaman sonra sert düşüşünü yaşattı. Böylelikle kısa dönemli gibi görünen faktörler zincirleme etkiler sonucunda herhangi piyasanın uzun süreli ve ciddi şekilde etkilendiği görülmüştür. Petrol piyasasının temelini arz-talep dengesi oluşturur. Kısa ve uzun dönemde arz-talep dengesini, dolayısıyla fiyatları etkileyen bahsettiğimiz faktörler bulunmaktadır.

6. BLACK OIL MARKET

Petrol, dünya genelinde günlük 100 milyon varil /gün tüketimi ile dünyadaki en büyük piyasalardan biridir. Bu piyasanın ekonomik hacmi yıllık 600 milyar dolara kadar çıkmaktadır. Yukarıda bahsedilen günlük tüketimin 7 milyon varil/Gün'ü gayri resmi şekiller ile satılmaktadır. Bu sektörün ismi, Black Oil Marketing veya Gölge sektör olarak da bilinmektedir. Bu sektör dünyada terör örgütü, ambargo yaşayan devletler, aşiretler vb. gibi birçok topluluklar tarafından kullanılıyor. Piyasasının yıllık hacmi 140 milyar dolara kadar çıkmakta. Elde edilen gelir bu denli fazla olduğu için terör örgütlerin en önemli gelir kaynaklarından biridir. Araştırmalara göre terör örgütleri dünyada genelinde gerçekleştirdiği birçok hain saldırıyı petrol ile finans etmekte.

İllegal yollardan üretim yapan ülkelerin başında Meksika, Nijerya, Venezüella, İran ve Irak gelmektedir. Venezuela'nın ABD'nin koyduğu ambargo sebebi ile kayıt içi günlük üretim miktarı az olsa bile kayıt dışı Rusya ve Çine ciddi oranda petrol satışı gerçekleştirmektedir. Hakeza İran'da ambargo sebebi ile ürettiği petrolü illegal yollar ile Sudi Arabistan ve Çin'de kurduğu paravan şirketler vasıtası ile satmaktadır. Bu ülkelerin yanı sıra Nijerya ve Meksika'daki illegal petrol ticaretini terör örgütleri tarafından yönetilmekte. Bütün bu yaşanan gelişmelerden dolayı Black Oil Market, dünya genelinde ham petrol fiyatlarına olumu veya olumsuz yönde etkisi altına almaktadır.

7. SONUÇ

Petrol fiyatları genel olarak arz-talep dengesine göre belirlenmektedir. Ancak arz- talep dengesi dışında kısa vadede fiyatları etkileyen birçok faktör bulunduğunu ve bu faktörlerin etkilerinin kalıcı olmadığını görmekteyiz. Bu sebeplerden dolayı petrol fiyatlarını öngörebilmek için uzun vadedeki etmenler daha fazla önem teşkil etmektedir.

Küresel petrol talebi geçmişten günümüze kadar artarak gelmiştir. Bu talep artışında, dünya nüfusunun ve alım gücünün her geçen gün yükselmesi en büyük etkenler arasında gözükmektedir. Arz yönünde ise petrol rezervlerinin sınırlı olması; büyük petrol rezervlerinin bulunmasının giderek güçleşmesi ve yeni keşiflerin maliyetinin oldukça yüksek olması (ve maliyetin karşılanma garantisinin olmaması) dolayısıyla mevcut rezervlerin küresel talebi karşılamama ihtimali fiyatları etkilemektedir.

Kısacası petrol fiyatlarını belirleyen en büyük ve en önemli etmenin arz-talep dengesi olduğunu görüyoruz. Önümüzdeki yıllarda (içinde bulunduğumuz pandemi gibi) petrol piyasalarını da etkileyecek olağanüstü hadiseler yaşanmaz ise petrol fiyatlarının yukarı yönde ivmelenme kazanacağını görmek mümkün. Bu ivmelenme sonucunda petrol fiyatlarını etkileyen yeni birçok etmen oluşacağı öngörülmektedir.

8.

Kaynakça

<https://www.tespam.org/weo-2100/>

<https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2020-full-report.pdf>

<https://www.eia.gov/finance/markets/crudeoil/supply-opec.php>

<https://www.eia.gov/finance/markets/crudeoil/supply-opec.php>

<https://www.eia.gov/energyexplained/oil-and-petroleum-products/prices-and-outlook.php>

<https://pmo.org.tr/petrol-fiyatlarinin-olusumunu-etkileyen-faktorler/>

<https://bit.ly/2GBsoHL>

<https://www.petform.org.tr/arama-uretim-sektoru/petrol-nedir/>

<http://www.tek.org.tr/files/forum/t527.pdf>